

bi pokazivali veću učestalost predbračnih spolnih odnosa.

b) Moralne su se vrednote izmijenile do te mjere da mnoge današnje djevojke prihvaćaju predbračne spolne odnose ako u mladića nalaze barem neki osjećaj obveze u odnosu na budući brak.

c) Za tradicionalni moral predbračne čistoće od posebne je važnosti sve veća spoznaja o vezi između spolnih odnosa prije braka i spolnog općenja i ponašanja u braku.

d) Na vrednote i predbračno ponašanje znatno utječu društvene razlike, odgoj, rasa i vjera.

Na kraju autor govori o predbračnim spolnim odnosima u budućnosti. Tvrdi da će ti odnosi, ako se u američkom društvu nešto nepredviđeno ne dogodi, stalno napredovati.

Evo i nekoliko osobnih primjedbi:

R. Bell daje dobar povijesni prikaz razvoja američke obitelji, ističući kako su razni sociološki uvjeti imali određen utjecaj u tom razvoju.

Pozitivna je činjenica i to što se pisac u svojim sociološko-moralnim prikazima obazire na znanstvena dostignuća Kinseyja, Reissa i drugih.

Autor iznad svega želi pokazati kako danas stoje stvari u pogledu predbračnih spolnih odnosa. U tom smislu ističe nedostatak logičnosti kod mnogih Amerikanaca, koji u teoriji prihvaćaju klasične moralne norme, ali njihov praktični život ne doseže ono što zastupaju u teoriji.

R. Bell želi opravdati prakticiranje predbračnih spolnih odnosa kao jednu od pozitivnih stvari, dok napuštanje moralnih zasada prikazuje kao napredak suvremenog društvenog života.

Opći je utisak da se pisac previše pouzda u empiričko iskustvo s jedne, a pokazuje stanovitu nepodnošljivost prema vjerskim načelima s druge strane.

Veliku pažnju posvećuje fiziološkom dijelu ljudske osobe, a zaboravlja na ostale, tj. na duhovne vrednote. Da bi se spolni čin mogao potpuno ostvariti, potrebno je da između muškarca i žene postoji potpuno uzajamno fiziološko-duhovno jedin-

stvo, a ono se može ostvariti samo u i preko braka. Zbog toga su svi izvanbračni spolni odnosi, promatrani sa stanovišta katoličke etike, neodrživi i neobranjivi.

Marijan Biškup O. P.

BEWUSSTSEINSERWEITERUNG DURCH MEDITATION. Napisali L. Boros, J. B. Lotz, B. Staehelin, E. Benz, P. Waser i W. Strolz. 160 stranica. Verlag Herder (Freiburg, Hermann-Herder-Strasse 4, BRD) 1973. Cijena DM 17,50.

U ovoj knjizi šest poznatih teologa njemačkog jezičnog područja pišu o putovima k suvremenoj meditaciji.

U prvom poglavlju L. Boros razrađuje pretpostavke za meditativno iskustvo u čovjekovu životu kojim se proširuje i produbljuje svijest ulaženjem u svoj vlastiti nutarnji svijet. U drugom poglavlju J. B. Lotz pod naslovom »Einsamkeit als menschliche Grenzerfahrung« razlaže produbljivanje ljudske svijesti kroz ljudska *granična iskustva* ili *granične situacije* (kako Jaspers voli govoriti) u savršenoj osami. Granična iskustva ili granične situacije u kojima kao da čovjek dolazi do granice svoje zemaljske egzistencije jesu, na primjer, tjelesna ili duševna trpljenja, smrt, krivnja, borba za život i smrt, za biti i ne biti, i slično. U takvim situacijama čovjek dolazi u krizu u kojoj zna izabrati samoubojstvo kao jedini izlaz iz takve situacije. Takva jedna granična situacija jest i *osamljenost*.

U trećem poglavlju (Das unzerstörbare in der Selbsterfahrung) opisuje Balthasar Staehelin produbljivanje ljudske svijesti kroz osobno iskustvo »druge stvarnosti«, koja pretpostavlja određenost ljudske naravi. U tu »druhu stvarnost« spadaju bezvremenitost, besprostornost i bespovijesnost, odnosno sjedinjenje sa svima. Ta »druga stvarnost« jest stoga nešto nerazorivo, neuništivo na biološkoj razini svakog čovjeka. U »prvu stvarnost« spada vezanost pojedine osobe na vremenitost (vrijeme), prostornost (prostor) i povi-

jest. U ovom poglavlju govori nam iskusni i poznati psihijatar o sveukupnoj stvarnosti čovjekovoj, i naravno i nadnaravno. Pisac se dotiče mnogih parapsiholoških stvarnosti (san, duhovi, spiritizam i slično) i mistike (sv. Terezija i drugi). U recima tog poglavlja osjeća se ozbiljnost i trijeznost jednog iskusnog prirodoznanstvenika koji se ne zadržava u granice ovozemnih stvarnosti i nije opterećen nikakvim preudicijama (kao što su bili preopterećeni Karl Marx i F. Hegel), nego je iskreno otvoren prema onoj »drugoj stvarnosti«, prema Bogu, prema osobi koju možemo osloviti s TI, prema osobi koja je sama LJUBAV.

U četvrtom poglavlju *Ernst Benz* piše o meditaciji u istočnim religijama i u kršćanstvu. Danas se na Zapadu osjeća velik utjecaj velikih istočnih religija kao što su hinduizam i budizam. Te velike svjetske religije osvajaju tlo u Evropi i u Americi ne pomoću nekog organiziranog misijskog rada, kao što to čini kršćanska religija, nego pomoću onoga što je u njima za zapadnjake najvrednije, a to su razni oblici meditacije (joga, zen, roši, guru i slično). Na Zapadu je upravo nastala moda, pa i u nekim katoličkim bogoslovnim zavodima, vježbati i uvježbavati se u meditaciju pomoću raznih vježbi joge, zena ili drugih budističkih ili hinduističkih meditativnih sredstava. To biva stoga što je Zapad iz kršćanstva izgurao stare uhodane meditativne metode, nastale u srednjem vijeku (među koje spadaju i krunica, križni put, brevijar, duhovne vježbe sv. Ignacija i slično). U religijskoj praznini Zapada veoma uspijevaju stare istočne religije. Benz, poznati povjesničar, pokazuje kako je nekoć, osobito u srednjem vijeku, bila među kršćanima razvijena meditacija i u reformiranim Crkvama (kao npr. *Mauburnus*: *Rosetum*) i u katoličkoj Crkvi (npr. *Ximenes*: *Ejercitatorio*; *Ignacije Lojola*: *Exercitia spiritualia*). I ne samo svećenici i redovnici nego i ostali članovi Božjeg naroda znali su često i izvršno meditirati.

Od istočnih religija meditacija je osobito razvijena u budizmu, i to u obliku *zena*. U budističkim se državama i laici (intelektualci, osobito državnici) povlače na kraće ili duže vrijeme — obično mjesec dana — u budistički samostan da bi tu naučili meditirati i da bi mogli uroniti u svijet meditacije, pa se onda opet vraćaju na svoja radna mjesta. To se osobito događa u Cejlonu, Burmi (slučaj U Nua), Tajlandu i Vijetnamu. U takve samostane u novije vrijeme zalaze i Amerikanci i Evropljani želeći naći u budizmu ili u hinduizmu (Indija) ono što su izgubili u kršćanstvu.

Ipak, između kršćanske meditacije i meditacije istočnih religija postoji velika razlika. Meditacija istočnih religija (budizam, hinduizam) temelji se na dualističkom shvaćanju stvarnosti (tijelo je npr. zapreka za dušu, ono je »grob duše«, kako je govorio već Platon), a za kršćansku meditaciju tijelo je pozitivna stvarnost što zajedno s dušom čini čovjeka. I cilj meditacije je drugačiji u kršćanstvu a drugačiji u jogi, zenu, ili drugdje: kršćani meditacijom žele postići gledanje osobnog Boga a budisti i hinduisti stići u »nirvanu«. Budisti i hinduisti nemaju nadalje pojam *osobnog* Boga, pa ni pojam *stvaranja* (za njih je svijet vječan, i Bog se nekako u svijetu nalazi i u svijetu gubi). Još bi se mnogo takvih razlika moglo nabrojiti. Te razlike pokazuju da je kršćanska meditacija zapravo savršenija i naprednija od budističke ili hinduističke. Ali na žalost, u zadnje vrijeme u nas u Evropi meditacija uvelike zanemarena. Oni koji traže pomoć u zenu, u jogi, ili u drugim istočnjačkim oblicima meditacije, bolje bi učinili da tu pomoć potraže u samom kršćanstvu.

U petom poglavlju (*Drogeneinflüsse auf Gehirn, Bewusstsein und Verhalten*) *Peter G. Waser*, farmakolog, govori o štetnim utjecajima droge.

U šestom i posljednjem poglavlju *Walter Strolz*, filozof, piše o tome kako je upravo danas potrebno uvježbavati mirnoću, staloženost i hlad-

nokrvnost. Danas je naime sav svijet u vječnom nemiru, u vječnom traganju za nečim što ni sam ne poznaje; postaje sve više rob rada, rob tehnike i uopće rob plodova suvremene znanosti. Čovjek kao da danas nema vremena disati, nema vremena šetati, slušati drugoga i slično. Čovjek danas nema mira, nema sreće. Pisac pokazuje kako pjesma i priroda, na primjer, mogu čovjeka smiriti i kako čovjek može postići mirnoću, staloženost i hladnokrvnost svakodneвно razmišljajući i razmatrajući Sveto pismo.

Knjiga je u posljednje nepune dvije godine doživjela tri izdanja, što je danas na knjižnom tržištu već velika rijetkost. Knjiga je džepnog formata i čita se vrlo lako i sa zanimanjem.

Adalbert Rebić

Giovanni Papini: SVETI AUGUSTIN, preveo F. Sentinela, oprema A. Pal, HKD sv. Cirila i Metoda, Zagreb 1975. Str. 200.

U izdanju zagrebačkog Hrvatskog književnog društva sv. Cirila i Metoda nedavno smo dobili prijevod poznatog Papinijeva djela SVETI AUGUSTIN. Djelo je nastalo u kasnijoj fazi piščeva života, kada se već smirio od svojih vrludanja i zabluda. A to je i bila idealna predispozicija da autor što potpunije obuhvati život sveca, koji je također mnogo lutao i tražio.

Prema piščevim riječima u predgovoru knjige, ovo nije romansirani životopis, iskiđen fantazijom. Papini polazi uvijek od činjenica, utvrđenih ili vjerojatnih fakata. U opisivanju života poznatog Afrikanca on ne izbjegava niti krije krivnje i grijehe mladog Augustina. Pisac tvrdi da mnogi dobronamjerni ali nerazboriti slavitelji nastoje prešutjeti grešne staze obraćenika i svetaca, »a ne misle pri tom da se upravo u tome što su se oni uspjeli iz dubrišta popeti do zvijezda, sastoji njihova slava i da se upravo u tome ogleda snaga Milosti.«

U tome nam se čini da je Giovanni Papini bolje uspio negoli u iznošenju Augustinove misli. On se ispričava da bi za to trebalo napisati puno deblje knjige kad bi se htjela dati makar i približna slika njegove filozofije, teologije i mistike. »Ja nisam teolog te se nisam, bez opasnosti, mogao udubiti u 'gustu i živu' šumu njegove nauke. Pisao sam kao umjetnik i kršćanin, a ne kao patrolog i mistik.«

To je važno imati pred očima da se izbjegnju neki nespornosti. Jer, Giovanni Papini u prvom je redu pisac i esejist (Un uomo finito, Ventiquattro cervelli), a zatim obraćenik i vjernik (Storia di Cristo, Gli operai della vigna). Teologiju je samo usput zamirisao, ali se može slobodno ustvrditi da se majstorski poslužio tim mrvicama, kako bi to sâm rekao.

U tom je pogledu ilustrativno poglavlje »Malj heretika« u Papinijevoj knjizi SVETI AUGUSTIN. Ovdje autor dokazuje svoje poznavanje povijesti hereza i smisao za sintezu. Augustin se borio protiv triju heretičkih struja: manihejzma, donatizma i pelagijanizma. Papini tu konstataciju želi posadašnjiti i približiti uspoređivanjem njihovih ideologa s novijim skretničarima teološke misli. Manija povezuje s Renanom i Nietzscheom, Donata s Lutherom, a Pelagija s Jansenom i Rousseauom. I valja priznati da je srodnost sretno i spretno uočena. Papini pronalazi u Augustinovu djelovanju i neke vanjske momente koji podsjećaju na kasnije događaje: borbu protiv donatista naziva »tridesetogodišnjim ratom«, očito aludirajući na nemirno razdoblje nakon Luthera i njegove reformacije.

Govoreći o Augustinovoju borbi za čistoću vjere, Papini konstatira da »najstrašnji neprijatelj vjere nije hereza, nego ravnodušnost, skepticizam. Crkva bez heretika jest okamenjena Crkva, Crkva svedena na običnu pobožnjačku i pravnu ustanovu. Međutim, hereze su korisne samo ukoliko su pobijane, nadvladane i pobijeđene, i zato Augustin, koji